

ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΟΜΙΛΗΤΩΝ – ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

Ευαγγελία Φρυδάκη, Καθηγήτρια Παιδαγωγικής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης/Φιλοσοφική Σχολή/ ΕΚΠΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Όνοματεπώνυμο και τίτλος επαγγελματικής θέσης (γνωστικού αντικειμένου): Ευαγγελία Φρυδάκη, Καθηγήτρια Παιδαγωγικής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης/Φιλοσοφική Σχολή/ ΕΚΠΑ, με γνωστικό αντικείμενο «Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας».

Ερευνητικά ενδιαφέροντα: Εκπαιδευτική θεωρία και πράξη στο μετανεωτερικό κοινωνικο-πολιτισμικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον· επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού/ ενδυνάμωση επαγγελματικής ταυτότητας· θεμελιώσεις της λογοτεχνικής εκπαίδευσης και εκπαιδευτικές πρακτικές στο μάθημα της λογοτεχνίας· διαλογικότητα/ ερμηνευτικός διάλογος· διαλογική εκπαίδευση.

Πρόσφατες δημοσιεύσεις σχετικές με τον ερμηνευτικό διάλογο:

1/ Tsolakis, Chr., Mamoura, M., Frydaki, E. (2023). Expanding the Dialogic Possibilities in Literature Classrooms: The Case of Interpretive Dialogue. Στο *New Approaches to the Investigation of Language Teaching and Literature*. IGI Global, σσ. 265-289.

DOI: 10.4018/978-1-6684-6020-7.ch015

2/ Φρυδάκη, Ε. & Παπαγεωργάκης, Δ. (2022). *Διαλογικότητα και Λογοτεχνική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Κριτική.

3/ Φρυδάκη, Ε. (2021). Εκπονώντας το Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της λογοτεχνίας της Γ' Λυκείου στην προοπτική της διαλογικότητας. Στο Α. Καστρινάκη & Ε. Κατσαρού (επιμ.), *Συζητάμε για την Εκπαίδευση. Δυσκολίες, Προκλήσεις, Προοπτικές*. Ρέθυμνο: Εκδόσεις της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης, σσ. 66-79.

4/ Φρυδάκη, Ε. (2019). Από την ερμηνεία και τον διάλογο στον ερμηνευτικό διάλογο, *Νέα Παιδεία* 170, 39-48.

5/ Παπαγεωργάκης, Δ. & Φρυδάκη, Ε. (2018). Αναγνωστικές πρακτικές στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα. Στο Β. Αποστολίδου, Δ. Κόκορης, Μ. Μπακογιάννης & Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Λογοτεχνική ανάγνωση στο σχολείο και στην κοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 367-378.

6/ Frydaki, E. (2011). Fostering humanity through interpretive dialogue in teacher communities. Στο W. Veugelers (επιμ.), *Education and Humanism. Linking Autonomy and Humanity*. Rotterdam: Sense Publishers, σσ. 163-179.

ΤΙΤΛΟΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗΣ

«Ο ερμηνευτικός διάλογος ως αναγνωστική, παιδαγωγική και πολιτισμική πρακτική: μια αναστοχαστική αποτίμηση της αξίας του στη σύγχρονη λογοτεχνική εκπαίδευση»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο ερμηνευτικός διάλογος καθιερώθηκε ως όρος στην ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα, αφότου συνδέθηκε με τη χρήση του από το ΠΣ της λογοτεχνίας για τη Γ' Λυκείου (2019). Σε ένα πρώτο επίπεδο, ο όρος αναφέρεται σε μια αναγνωστική πρακτική στη διδασκαλία της λογοτεχνίας, η οποία αναδύθηκε από μία συνεργατική έρευνα (2016-2017) και παρουσιάστηκε σε ένα συνέδριο· θεμελίωσε, στη συνέχεια, το προαναφερόμενο Πρόγραμμα Σπουδών (2019) και αποτυπώθηκε στην έκδοση ενός βιβλίου (2022), το οποίο αναπλαισίωσε τα ευρήματά μας με τη διαλογική θεωρία του Bakhtin.

Ως αναγνωστική πρακτική, ο ερμηνευτικός διάλογος αποσκοπεί στο να ενδυναμώσει την ικανότητα των μαθητών/-τριών να εμπλέκονται σε διαδικασίες διυποκειμενικής παραγωγής και διαπραγμάτευσης του νοήματος, διασταυρώνοντας τις υποθέσεις τους για κρίσιμα ερωτήματα που θέτει το λογοτεχνικό κείμενο. Το πρώτο ερώτημα στο οποίο επιχειρεί να απαντήσει αυτή η εισήγηση είναι «ποια χαρακτηριστικά του ερμηνευτικού διαλόγου, ως μεθοδολογικής πρότασης, ενεργοποιούν τη δυναμική του και γίνονται ασφαλιστικές δικλίδες για την επιτυχία του;».

Η συνεχιζόμενη έρευνα στο πεδίο, αναδεικνύοντας τις ομιλιακές πρακτικές του εκπαιδευτικού ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό του ερμηνευτικού διαλόγου, οδήγησε στο δεύτερο ερώτημα που αφορά τον ερμηνευτικό διάλογο ως παιδαγωγική πρακτική: «ποιες άλλες προϋποθέσεις (εκτός από τις ομιλιακές πρακτικές του εκπαιδευτικού) απαιτούνται, ώστε ο ερμηνευτικός διάλογος να μη συρρικνωθεί σε μια «τεχνολογία» τρόπων απεύθυνσης; Στο σημείο αυτό, οι διαλογικές σπουδές στην εκπαίδευση μάς εφοδιάζουν με επιστημολογικές παραδοχές, όπως η διαλογική συγκρότηση της γνώσης και της υποκειμενικότητας, η «διαφορά» μεταξύ των διαλεγόμενων φωνών ως συστατικό του νοήματος, και ο ίδιος ο διάλογος ως σημαντικός σκοπός της εκπαίδευσης. Οι επιστημολογικές παραδοχές δίνουν προοπτικό βάθος στις αναγνωστικές πρακτικές και τις μετασηματίζουν σε παιδαγωγικές πρακτικές.

Η επιστημολογική και η οντολογική διασύνδεση του αναγνωστικού και του παιδαγωγικού πεδίου, αποκαλύπτουν και ένα τρίτο ερώτημα που αναφέρεται στη διάσταση του διαλόγου ως κοινωνικο-πολιτισμικής πρακτικής. «Μπορεί, δηλαδή, η εκπαιδευτική διαδικασία, όταν μετατοπίζεται από τον ρόλο της ως μηχανισμού διανομής γνώσεων, να γίνει μια πολιτισμική πρακτική, η οποία μετασηματίζει το δίκτυο των σχέσεων στην τάξη και παράγει ποικίλες μορφές κατανόησης, ερμηνείας και αξιολόγησης του κόσμου, επομένως και διαφορετικές μορφές υποκειμενικότητας»; Οι απαντήσεις στα τρία αυτά ερωτήματα, όπως προκύπτουν από την αναστοχαστική αποτίμηση και τη θεωρητική αναπλαισίωση παλαιών και νεότερων ερευνητικών αποτελεσμάτων, αναδεικνύουν και την αξία του ερμηνευτικού διαλόγου για τη σύγχρονη λογοτεχνική εκπαίδευση.

Αγάθη Γεωργιάδου, διδάκτωρ Φιλολογίας του King's College London, συγγραφέας και κριτικός λογοτεχνίας

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Αγάθη Γεωργιάδου είναι Διδάκτωρ Φιλολογίας του King's College London, συγγραφέας και κριτικός λογοτεχνίας. Εργάστηκε ως Ειδική Επιστήμων στο τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, ως μέλος της Ομάδας Λογοτεχνίας του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και ως Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Αττικής. Στην επιστημονική της δραστηριότητα περιλαμβάνονται επιστημονικά Συνέδρια και Ημερίδες, καθώς και επιμορφωτικά σεμινάρια και εργαστήρια στην Ελλάδα, Κύπρο και εξωτερικό, με θέματα που αφορούν τη Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία. Είναι επίσης διαχειρίστρια σε εκπαιδευτικό ιστότοπο (agathi.pbworks.com) που αριθμεί 2000 περίπου φιλολόγους.

Στο συγγραφικό της έργο περιλαμβάνονται βιβλιοπαρουσιάσεις και κριτικές, επιστημονικά άρθρα και εκπαιδευτικά βιβλία, προσωπικά και συλλογικά, στη Νεοελληνική και Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία: *Προτάσεις Ερμηνείας στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία* (Καστανιώτης, 1999), *Διαβάζοντας Κική Δημουλά* (Ελληνικά Γράμματα, 2001), *Λογοτεχνικές Διαδρομές* (Ελληνικά Γράμματα, 2005), *Ιδανικές φωνές κι αγαπημένες*, 3 τόμοι (Μεταίχμιο, 2006), *Η Ποιητική Περιπέτεια* (Μεταίχμιο, 2006), *Ο Ναζισμός και το Ολοκαύτωμα των ιδεών*, (επιμ. Ρόδον εκδοτική, 2017), *Διδακτική της Λογοτεχνίας* (επιμ. Εκδόσεις Γρηγόρη, 2017), *Διδακτική της Νεοελληνικής Γλώσσας* (επιμ. Εκδόσεις Γρηγόρη, 2017), *Διδάσκοντας και εμπνέοντας εφήβους* (επιμ. Εκδόσεις Γρηγόρη, 2018), *Ο ποιητής Ηλίας Γκρής* (Εκδόσεις Γκοβόστη, 2019), *Προσεγγίζοντας το αδίδακτο λογοτεχνικό κείμενο* (Εκδόσεις Πατάκη, 2020), *Η διδασκαλία του ολόκληρου λογοτεχνικού έργου* (Μεταίχμιο, 2022) κ.ά.

ΤΙΤΛΟΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗΣ

«Ο ερμηνευτικός διάλογος και οι σιωπές του κειμένου. Μια διδακτική πρόταση»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια νέα πρόταση στην ερμηνευτική των λογοτεχνικών κειμένων έφεραν οι αναγνωστικές θεωρίες, σύμφωνα με τις οποίες η ερμηνεία αποτελεί μια περιπέτεια διαδοχικών αναγνώσεων και προσλήψεων του κειμένου, συγκροτώντας μια «αλυσίδα πρόσληψης», σύμφωνα με τον Robert Jauss (1952-1996). Κατά τον Wolfgang Iser (1926-2007) ο σκοπός της ανάγνωσης είναι η εκλεκτική ανασύνθεση από τον αναγνώστη των σιωπών που αφήνει ο συγγραφέας. Ο αναγνώστης ερμηνεύει τη «βιωμένη έκκληση του κειμένου» κατά τη Louise Rosenblatt (1904-2005) και σεβόμενος τους ενδοκειμενικούς περιορισμούς ανατρέχει στα προσωπικά του αποθέματα για να καλύψει τα κειμενικά κενά. Η συμπλήρωση αυτών των κενών επιτυγχάνεται με τη χρήση στρατηγικών, όπως η πρόβλεψη της συνέχειας, η δόμηση χαρακτήρων, η επιλεκτική προσοχή κ.ά. Μέσο για την όλη διαδικασία είναι ο ερμηνευτικός διάλογος, που προϋποθέτει επιδέξιο χειρισμό από τον διδάσκοντα, ώστε να μην είναι προσχηματικός και κατευθυνόμενος αλλά ελεύθερος και τιθασευμένος.

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο καταθέτω μία διδακτική πρόταση του ποιήματος «Νεκρή φύση σε κήπο» του Γιάννη Βαρβέρη, που διδάσκεται στο Β' τετράμηνο στη Λογοτεχνία Β' Λυκείου Κοινού Κορμού. Στην προσέγγιση του ποιήματος με ερμηνευτικό διάλογο ακολουθήθηκε η πρόταση της Haroutunian-Gordon (2014), κατά την οποία στη φάση της προετοιμασίας ο διδάσκων συνθέτει τη

βασική ερώτηση για ένα ζήτημα που κατά τη γνώμη του γεννά το κείμενο και η οποία θα ενεργοποιήσει τον ερμηνευτικό διάλογο, καθώς και μια συστάδα ερμηνευτικών υπο-ερωτήσεων που θα βοηθήσουν τους μαθητές στην προσέγγιση της βασικής ερώτησης. Παρά το ότι ο ερμηνευτικός διάλογος δεν μπορεί να προκαθοριστεί, καθώς δεν υπάρχει μέθοδος ιχνηλασίας των υποθέσεων και ανταποκρίσεων των μαθητών σε ένα κείμενο, ωστόσο η διδασκαλία προετοιμάστηκε σύμφωνα με τα στάδια του ερμηνευτικού διαλόγου που προβλέπει το Πρόγραμμα Σπουδών που εκπονήθηκε στην Ελλάδα το 2019 από την ομάδα της Καθηγήτριας Ευαγγελίας Φρυδάκη. Ακολουθώντας, έγινε εφαρμογή του ερμηνευτικού διαλόγου σε τάξη μαθητών, η οποία και παρουσιάζεται στην Ημερίδα.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ – ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 1

Δρ Χλόη Δημητρίου, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων - Δρ Σαλώμη Χατζηγεωργίου, Λειτουργός Α.Π. Λογοτεχνίας

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

«Η εφαρμογή του ερμηνευτικού διαλόγου στο «Πιτσιμπούργκο» της Σώτης Τριανταφύλλου»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Θέμα του Εργαστηρίου είναι η πρακτική-βιωματική εφαρμογή των έξι (6) σταδίων του ερμηνευτικού διαλόγου, όπως προτείνονται από την Ευαγγελία Φρυδάκη, στο κείμενο «Πιτσιμπούργκο» (Β΄ Γυμνασίου) της Σώτης Τριανταφύλλου.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 2

Δρ Λεωνίδα Γαλάζης, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων - Δρ Έλενα Ματσάγγου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

«Μια αρμαθιά ερμηνευτικών σχολίων στο πλαίσιο του ερμηνευτικού διαλόγου για «Τα Αντικλείδια» του Γιώργη Παυλόπουλου»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Roland Barthes στον *Sarrazine* του ή αλλιώς *S/Z* προβαίνει στη διάκριση μεταξύ *lisible* (αναγνώσιμων) και *scriptible* (εγγράψιμων) κειμένων. Στην πρώτη κατηγορία ο θεωρητικός εντάσσει λογοτεχνικά κείμενα που ανήκουν σε κάποιον λογοτεχνικό κανόνα και επιβάλλουν το νόημά τους στον αναγνώστη ο οποίος έχει απλώς τη θέση του δέκτη του νοήματος. Στη δεύτερη, ωστόσο, κατηγορία τα κείμενα αποσταθεροποιούν τον ορίζοντα προσδοκιών του αναγνώστη και τον καλούν να τα προσεγγίσει μέσα από μια πιο εξωστρεφή, υποκειμενική σκοπιά. Αυτή η αναγνωστική προσέγγιση κατά τον Barthes προσλαμβάνει μετασχηματιστική λειτουργία, αφού καλεί τον αναγνώστη να συμπληρώσει τα νοηματικά κενά του κειμένου με στόχο να μετατραπεί ο αναγνώστης από καταναλωτή του κειμένου σε παραγωγό αυτού.

Η ανάγκη λοιπόν ενεργού εμπλοκής του αναγνώστη στη διαδικασία νοηματοδότησης του κειμένου και δη των μαθητών/-τριών ως ενεργών αναγνωστών στο πλαίσιο του μαθήματος της λογοτεχνίας, καταδεικνύει το γεγονός ότι ο ερμηνευτικός διάλογος λειτουργεί ως ένα μέσο μετατροπής των μαθητών/-τριών από δέκτες κάποιων νοημάτων που προκύπτουν μέσα από μια πιο αυστηρά δομημένη κειμενοκεντρική ανάλυση, σε παραγωγούς νοήματος, σε αυτούς δηλαδή που συμπληρώνουν τα νοηματικά κενά που υπάρχουν στο κείμενο, παράγοντας ένα δίκτυο ερμηνειών διαστρωματωμένων βάσει των προσωπικών τους βιωμάτων, εμπειριών και αντιλήψεων.

«Τα Αντικλείδια» του Γιώργη Παυλόπουλου, ένα κατεξοχήν ποίημα ποιητικής, μέσα από τον ερμηνευτικό διάλογο μπορεί να καταδείξει, σύμφωνα με την φιλόλογο Τασούλα Καραγεωργίου, πως «δεν θα τρομάξουν τα παιδιά εν τη απουσία μιας ενδεχομένως ανεπαρκούς ποιητικής παιδείας, αλλά αντιθέτως θα συνομιλήσουν με το ποίημα σε μια γλώσσα οικεία, η οποία απευθύνεται σε μία προ-ποιητική εμπειρία κοινή και πανανθρώπινη». Ευελπιστούμε λοιπόν ότι με το συγκεκριμένο βιοματικό εργαστήριο, θα αποδείξουμε πως με τον ερμηνευτικό διάλογο η επικοινωνία των μαθητών/-τριών με το κείμενο και η συμμετοχή τους στη διαδικασία νοηματοδότησής του, μπορεί να επιτευχθεί αποτελεσματικά, ώστε αφενός να προκληθεί μεγαλύτερη απόλαυση τόσο κατά την αναγνωστική όσο και κατά τη φιλολογική προσέγγιση του κειμένου (πεζού ή ποιητικού) και, αφετέρου, να καλλιεργηθούν ανώτερες νοητικές δεξιότητες (αναλυτική και συνθετική ικανότητα, κριτική σκέψη κ.λπ.).

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 3

Δημήτρης Παπαγεωργάκης, εκπαιδευτικός Β/θμιας εκπαίδευσης

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Δημήτρης Παπαγεωργάκης είναι φιλόλογος με μεταπτυχιακές σπουδές στη Νεοελληνική Φιλολογία και εργάζεται στη Β/μια εκπαίδευση. Συμμετείχε σε ομάδες που εκπόνησαν εκπαιδευτικό υλικό (*Ελένη* της Γ' Γυμνασίου, *Λογοτεχνία. Φάκελος Υλικού - Δίκτυα Κειμένων* της Γ' Λυκείου) και το *Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία* της Γ' Λυκείου (2019). Με την Ευαγγελία Φρυδάκη έχει γράψει το βιβλίο *Διαλογικότητα και Λογοτεχνική Εκπαίδευση*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2022.

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

«Διδάσκοντας λογοτεχνία με ερμηνευτικό διάλογο. Μια προσομοίωση μαθήματος»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο εργαστήριο θα επιχειρήσουμε (ο εισηγητής και 25 περίπου συνάδελφοι και συναδέλφισσες) να προσεγγίσουμε 1-2 λογοτεχνικά κείμενα με ερμηνευτικό διάλογο. Στόχος του εργαστηρίου είναι να δούμε τεχνικές και χαρακτηριστικά αυτής της αναγνωστικής πρακτικής. Η διάρκεια του εργαστηρίου θα είναι 1 διδακτική ώρα.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 4

Ευτυχία Γεωργίου – Μαρία Παπαλεοντίου, Σύμβουλοι Φιλολογικών Μαθημάτων

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

«Ένας καινούριος άνεμος πήρε να φυσάει ...» - Εφαρμόζοντας την πρακτική του ερμηνευτικού διαλόγου στο κείμενο του Γ. Φ. Πιερίδη «Ο Πορτοκαλόκηπος»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το εργαστήρι έχει στόχο να αναδείξει, μέσα από τις στρατηγικές του ερμηνευτικού διαλόγου, τις δυνατότητες που προσφέρει η συγκεκριμένη αναγνωστική πρακτική για πιο ενεργό εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη διαδικασία ερμηνείας και νοηματοδότησης ενός κειμένου. Προσεγγίζοντας το κείμενο του Γ.Φ. Πιερίδη «Ο Πορτοκαλόκηπος» αναδύονται ερωτήματα, τα οποία τοποθετούν τον αναγνώστη-μαθητή σε περιβάλλον διερεύνησης και στοχασμού και υποβοηθούν σημαντικά στο να ενταχθεί το κείμενο σε ένα ευρύτερο πλέον δίκτυο κειμένων όπου θα αναδειχθούν νέοι διαλογικοί κύκλοι. Η συνομιλία των κειμένων μεταξύ τους αλλά και των αναγνωστών με τα κείμενα αναδεικνύει τις πολλαπλές συνάψεις που δημιουργούνται και δικαιώνει εν τέλει την αξία της λογοτεχνίας ως πολυσήμαντου μορφωτικού αγαθού.